

ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՎ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ ՎԼԱՂԻՄԻՐ ՆԱԲՈԿՈՎԻ «ԳՈՒՆԱՏ ԿՐԱԿ» ՎԵՊՈՒՄ

ԱՄԱԼՅԱ ՍՈԳՈՄՈՆՅԱՆ*
Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածի նպատակն է Վլադիմիր Նաբոկովի «Գունատ կրակ» վեպի գլխավոր հերոս Քինբոտի օգնությամբ լեզուն ներկայացնել իբրև ինքնության մի մաս: «Ռուսաստանն ու ռուսերենը ամբողջ կյանքում չլքեցին Նաբոկովին»¹: Ռուսաց լեզուն նրա որպես գրողի ինքնության անբաժանելի մասն է: Այնուամենայնիվ, շատերն ընդունում են, որ Նաբոկովը «մերժեց լեզվական դետերմինիզմի այն նախադրյալը, որ մեր լեզուն սահմանում է մեր աշխարհը» և պնդեց, որ «մենք մտածում ենք ցանկացած լեզվից դուրս»²: Հարցազրույցներից մեկում Նաբոկովն այսպես է մեկնաբանել լեզվի թեման. «Ես ոչ մի լեզվով չեմ մտածում: Ես պատկերներով եմ մտածում»³: Այբուբենի յուրաքանչյուր տառ ունի որոշակի գույն և երանգ այն բաղադրիչները, որոնք օգնում են պատկերներ ստեղծելու մտքում: Այս երևույթը կրկնում է ֆրանսիական սիմվոլիզմի գաղափարները, մասնավորապես Շառլ Բոդլերի սինեստեզիայի պոետիկան: Լեզվի և երևակայության այս կապը Նաբոկովի ստեղծագործության հիմնական հասկացությունն է, որն օգնում է մեզ վերագնահատելու Նաբոկովի ստեղծած հերոսների կյանքի անհանգիստ պահերը՝ նախքան նրանց ճանապարհ ընկնելը, որտեղ նրանք պետք է հասնեն անցյալ՝ ներկան իմաստավորելու համար:

Բանալի բառեր - Նաբոկով, Քինբոտ, գեմբլաներեն, ինքնություն, Ջեմբլա, Ջոն Շեյդ, կոտրված անգլերեն, BIC լեզու, վերաթարգմանություն, Շեքսպիր, Տիմոն Աթենացի

Իր «A Bolt from the Blue» քննադատական էսսեում ՄրքՔարթին Վլադիմիր Նաբոկովի «Գունատ կրակ» վեպը նկարագրում է այսպես. «Տուփով Ջեք, Ֆաբերժեի մարգարիտ, լարովի խաղալիք, շախմատային խնդիր, դժոխային մեքենա, գրախոսողներին բռնելու թակարդ, կատվի ու մկան խաղ, «սարքի ինքը»

* **Ամալյա Սոգոմոնյան** – բանասիրական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ արտասահմանյան գրականության ամբիոնի ասիստենտ

Амалия Согомонян – кандидат филологических наук, ассистент кафедры иностранной литературы ЕГУ

Amalya Soghomonyan – Candidate of Philological Sciences, Assistant at YSU Chair of Foreign Literature
Էլ. փոստ՝ a.soghomonyan@ysu.am. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8819-1102>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 14.08.2023

Գրախոսվել է՝ 14.02.2024

Հաստատվել է՝ 27.02.2024

© The Author(s) 2024

¹ Beaujour Elizabeth Klosty, *Alien Tongues*, Cornell, 1989, p. 93.

² Kellman Steven, *The Translingual Imagination*, Lincoln, 2000, p. 70.

³ “Strong Opinions”, New York: Vintage Books, 1990, p. 14.

հավաքածու»⁴: Գիրքը ներկայացնում է ամերիկյան գրականության ամենաանվստահելի, վրդովվեցուցիչ և առեղծվածային պատմողներից մեկին, որի ինքնությունը գրեթե կես դար անց դեռևս բուռն գիտական բանավեճերի առիթ է դառնում: Նաբոկովի «Գունատ կրակ» վեպի գլխավոր հերոս Չարլզ Քինբոտն առանձնահատուկ աքսորյալ է, այնքան նվիրված իր անձնական երևակայություններին, որ դրանք գալիս են փոխարինելու չբավարարող իրականությունը: Քինբոտի ամբարտավանության արդյունքում ծնվում է Ջեմբլայի հետաքրքրաշարժ հեքիաթը, որը պետք է պատմվի աշխարհին Ամերիկայի ամենահայտնի բանաստեղծի խոսքերով: Այն փաստը, որ բանաստեղծը մահացել է, և որ նրա վերջին բանաստեղծությունը ոչ մի կապ չունի Ջեմբլայի հետ, աննշան անհարմարություն է, որը պետք է հաղթահարի այս նախկին թագավորը: Վայելելով իր արտագաղթի հաջողությունը և որպես ամերիկացի հեղինակի հաստատված ինքնությունը՝ Նաբոկովն անում է ամեն ինչ՝ ապակայունացնելու Քինբոտի աշխարհը՝ փորձարկելով նրա անսահմանափակ ուժը և ստիպելով նրան ինքնառչնչանալ: Քինբոտի գյուտը դառնում փախուստի մտավոր ձև, որը նրա համար սկզբունքորեն օտար է մնում: Բոլոր ենթադրում է, որ Քինբոտը «կառուցել է իր Ջեմբլան՝ հաղթահարելու կորստի ճնշող զգացումը (Ռուսաստանի կորստի)»⁵: Քինբոտը գոյություն չունեցող Ջեմբլայի ինքնակոչ նախկին թագավորն է, ով իրական աշխարհում հայտնի է որպես «Վ. Բոտկին», ռուսաց լեզվի պրոֆեսոր Նոր Ուայ, Ապալաչիա նահանգի Ուորդսմիթ համալսարանում:

Քինբոտի կողմից «Ջեմբլաներենի»՝ «հայելու լեզվի» օգտագործումը ցույց է տալիս, որ վտարանդին պետք է հաստատի իր ինքնությունը մայրենի լեզվի միջոցով: Լեզվաբանական տեսանկյունից Ջեմբլաներենը «սլավոնական և գերմանական արմատների սինթեզ է», որը թույլ է տալիս Նաբոկովին միաձուլել «իր ռուսական և անգլիական մանկությունը, իր ռուսական և անգլո-ամերիկյան մշակութային շտամները թագավորական երևակայության ոլորտում»⁶: Նաբոկովի համար «լեզուն ոչ միայն իր սեփականությունն է, այլև մարմինը, ի վերջո, ես-ը», և «լքելով իր լեզուն՝ Նաբոկովը զգում է, որ վտանգում է իր ֆիզիկական և հոգևոր ամբողջականությունը»⁷: Նույնը վերաբերում է Քինբոտին: Նա ստեղծում է լեզու, որը պատկանում է բացառապես իրեն: Քինբոտը խոստովանում է, որ ծանոթ է ռուսաց լեզվին. «Ես, իհարկե, խոսում եմ ռուսերեն: Հասկանում եմ, դա գերազանցապես մոդայիկ լեզուն էր, շատ ավելին, քան ֆրանսերենը, առնվազն Ջեմբլայի ազնվականների մեջ և նրա արքունիքում: Այսօր, իհարկե, այս ամենը փոխվել է: Հիմա ցածր խավերին են բռնի ուժով սովորեցնում ռուսերեն խոսել»⁸:

⁴ Barabtarlo Gennady, *Essays on Nabokov's Art and Metaphysics*, Bern, 1993, p. 15.

⁵ Nabokov Vladimir, *The American Years*, Princeton, 1993, p. 434.

⁶ Meyer Priscilla, *Find What the Sailor Has Hidden. Vladimir Nabokov's Pale Fire*. Middletown, 1988, p. 88.

⁷ Beaujour Elizabeth Klosty, *Bilingual Russian Writers of the "First" Emigration*, Cornell, 1989, p. 42.

⁸ Nabokov Vladimir, *Pale Fire*, New York, 1989, p. 268.

Ռուս խելագարը, այսպիսով, հորինում է լեզու, որը թույլ կտա իրեն առանձնանալ մյուս ներգաղթյալներից:

Քինբոտի գիտական ֆասադը նույնքան կեղծ է, որքան նրա պատմությունը ամերիկյան հողում օդապարուկով տպավորիչ վայրէջքի մասին կամ Ջոն Շեյդի բանաստեղծության մեկնաբանությունը, որը վերածվում է Ջեմբլայից Քինբոտի փախուստի պատմության: Նա վկայակոչում է իր իշխանական կրթությունը, անգլերենի ուսուցչին և քեռուն՝ Ուիլյամ Շեքսպիրի գործերի հայտնի թարգմանչին, և այդ ամենն անում է ինքնագովեստով: Ամերիկայի մասին խոսքերը և իր կարծիքը չկիսողների հասցեին քննադատությունը բացահայտում են խիստ եսամոլ և եսակենտրոն անհատի, ում շքեղ նախադասությունները միայն վերահաստատում են նրա ամբարտավանությունը. «Ես դեռ սովոր չէի բավականին հոգնեցնող ծաղրին և կատակներին, որոնք հնչում էին համախոհ ամերիկացի մտավորականների շրջապատում, և այդպես ձեռնպահ էի մնում այդ քննադատող ծերերի առջև Ջոն Շեյդին պատմելուց, թե որքան եմ հիանում նրա աշխատանքով, որպեսզի գրականության լուրջ քննարկումը չայլասերվի և չվերածվի ուղղակի ծաղրի»⁹:

Կույր համառությունը, որով Քինբոտը ցանկանում է կապված մնալ իր զեմբլանյան անցյալին, նրան առաջարկում է կախարդական փախուստ դեպի աշխարհ, որտեղ նա պաշտելի միապետ է: Ընդհանրապես, գեղարվեստական կերպարների մասին խոսելիս Նաբոկովը նշում է, որ «որքան ավելի օժտված և խոսուն լինեն կերպարները, այնքան մեծ են նրանց՝ տոնով կամ մտքի երանգով հեղինակին նմանվելու հնարավորությունները»¹⁰: Քինբոտն այդպիսի նմանության հիանալի օրինակ է: Նա իր ստեղծողից ժառանգում է անգուսպ երևակայություն և ջերմեռանդ կիրք՝ պատմելու ուրիշներին կյանքի մասին, որն իբր խլել են իրենից՝ կանգ առնելով կորստի նույն զգացողության վրա, որին բախվել է նաև Նաբոկովը:

Ամերիկյան մշակույթից Քինբոտի անտեղյակությունը բազմաթիվ թերություններից մեկն է, որը խոչընդոտում է նրա ձուլումը: «Անկեղծ ասած, ես նույնպես երբեք հաջողություններ չեմ գրանցել ֆուտբոլում և կրիկետում»¹¹: Բանաստեղծի ակնարկը բասկետբոլի և բեյսբոլի մասին Քինբոտի տարբերակում դառնում է ֆուտբոլ և կրիկետ՝ եվրոպական երկու մարզաձևեր, որոնք իրեն ծանոթ են: Քինբոտը հաճախ հիմնվում է իր թերի հիշողության վրա: Այսպես է նա ներկայացնում Ռոբերտ Ֆրոստի կյանքի և ստեղծագործությունների համառոտ ամփոփումը. «Ֆրոստն անգլերենի մեծագույն կարճ բանաստեղծություններից մեկի հեղինակն է, մի բանաստեղծություն, որը յուրաքանչյուր ամերիկացի տղա անգիր գիտի. այն մեկը՝ ձմեռային անտառների և մռայլ մթնշաղի

⁹ Նույն տեղում, էջ 21:

¹⁰ “Strong Opinions”, p. 120.

¹¹ Nabokov Vladimir, Pale Fire, p. 117.

ու ձանձրալի մթնշաղի մեջ մեղմ արձագանքող փոքրիկ ձիու զանգերի մասին»¹²: Ի լրումն այս ենթադրյալ ակադեմիկոսի ոչ գիտական տոնի՝ Քինբոտը Ֆրոստի «Harness bells»-ը ներկայացնում է որպես «ձիու զանգեր»: Չեմբլայի թագավորը նման սխալ է թույլ տալիս, երբ մի երեկո հիշում է իր ու Շեյդի այն խոսակցությունը, որի ընթացքում Քինբոտը Շեյդին զվարճացրել է «Չեմբլայի և harebreath-ի (նապաստակի շնչի) մասին հեքիաթներով»¹³: Այս դեպքում Քինբոտը պարծենում է իր խոսքի սրությամբ, բայց «hair's breadth - չնչին հեռավորություն» արտահայտությունը թարգմանում է մալապրոպիզմով՝ «harebreath»: Քիննադատները, ովքեր ենթադրում են, որ Նաբոկովը «փոխանցում է մեկ այլ լեզվով ապրած անցյալը վերականգնելու սեփական ցանկությունը», կարող են համաձայնել, որ նույն ցանկությունը շարժիչ ուժն է Քինբոտի՝ իրեն կարևոր կարգավիճակ շնորհելու խիստ անհրաժեշտության ետևում¹⁴: Քինբոտի դեպքում, սակայն, այն ամենը, ինչ կարող է վերականգնել հիշողությունները նրա կորցրած աշխարհի մասին, ինչպես Շեյդի բանաստեղծությունը, չափից դուրս չափազանցած է, ու թեև Քինբոտի անզլերենն արդյունավետ փոխանցում է նրա վշտի խորքերը, այն նաև արդյունավետ վարկաբեկում է նրան որպես վստահելի գիտնականի և թարգմանչի:

Քինբոտի անորոշ թարգմանություններն անզլերենից զեմբլաներեն և հակառակը ցույց են տալիս նրա անփութությունը իր սովորած լեզվի նկատմամբ: Չեմբլաներեն բառերին հաճախ հաջորդում են անզլերեն թարգմանությունները, որոնք կցվում են փակագծերում: Վեպի վերլուծության մեջ Բոյդը թվարկում է բազմաթիվ պատճառներ, որոնք ցույց են տալիս պատմողի ապշեցուցիչ անվստահելիությունը, և Քինբոտին նույնացնում է որպես մեկի, ով «իրեն սկզբնաղբյուրներ փնտրելու նեղություն չի տալիս, չի կարողանում ճանաչել բնական առարկաները և սխալ է ընկալում իր բանաստեղծական բարքերը և միջավայրը, քանի որ չափազանց զբաղված է սեփական Չեմբլայով»¹⁵: Եվ իսկապես, Քինբոտի ստեղծած աշխարհը դառնում է նրա գոյության միակ նպատակը, որի ընթացքում խելագարի միտքը հորինում է ամենաանհավանական ֆանտազիաները: Շեյդի վերջին բանաստեղծության նախաբանում Քինբոտը հարձակվում է իր նախկին գործընկերների և Սիբիլ Շեյդի վրա իրեն գողության մեջ մեղադրելու համար: Այնուամենայնիվ, մինչ մյուսներն աստիճանաբար կասկածում են սպանված բանաստեղծի ձեռագիրն աշխարհին պատշաճ ձևով ներկայացնելու նրա կարողությանը, Քինբոտը վճռական է թույլ չտալու, որ այս հրեաները կարողանան նորից տիրանալ իր գանձին: Եթե հրաժարվի ձեռագրից, ապա կարող է նաև հույսը կտրել, որ աշխարհը կիմանա իր Չեմբ-

¹² Նույն տեղում, էջ 203:

¹³ Նույն տեղում, էջ 185:

¹⁴ Տե՛ս **Besemeres Mary**, Self-Translation in Vladimir Nabokov's Pnin, Russian Review 59, 2000, էջ 396:

¹⁵ **Boyd Brian**, Nabokov's Pale Fire: The Magic of Artistic Discovery, Princeton, 2001, p. 69.

լայի մասին. «Ես վերընթերցել եմ, ոչ առանց հաճույքի, Շեյդի տողերի իմ մեկնաբանությունները և շատ դեպքերում զգացել եմ, որ ինքս մի տեսակ լույս եմ վերցրել իմ բանաստեղծի հրեղեն գնդից և անգիտակցաբար յուրացրել նրա քննադատական էսսեների արձակ ոճը»¹⁶:

Քինբոտի զեմբլաներենը շատ առումներով անսահմանափակ տարածք է: Այս նոր լեզուն նշանակում է ազատություն, ավելի շատ գլուխկոտրուկներ և բառախաղեր, որոնք կարող են հեշտությամբ վրիպել նույնիսկ ամենաուշադիր ընթերցողի աչքից: Որքանով է այս լեզուն իսկական: Քելմանի «Տրանսլեզվային երևակայություն»-ում նշվում է, որ Նաբոկովը «զեմբլաներենի բավականաչափ ընդարձակ նմուշներ չի տրամադրում, որպեսզի լեզվաբանին հնարավորություն ընձեռվի անել ավելին, քան ձևային նույնականացումը և ենթադրությունները համանման միավորների մասին»¹⁷: Որքան էլ մեծ է Քինբոտի բառապաշարը, Քելմանը ճիշտ է իր գնահատականում. զեմբլաներեն բառերի և արտահայտությունների հավաքածուն կարելի է համարել ընդունելի նոր լեզվի և դրա հիմնական հնչյունների նախնական կողմնորոշման համար, բայց բավարար չէ լուրջ ուսումնասիրություն ծավալելու:

Մեյերը գրում է, որ լեզուն կարելի է և պետք է դիտարկել Նաբոկովի կողմից նպատակաուղղված մշակված մի շարք կապերի համար: Այս տեսությունը հաստատելու համար նա մատնանշում է զեմբլանական բառերը, ինչպիսիք են գրադը/grad («քաղաք»՝ հին ռուսերենով), որոնք ակնարկում են վիկինգների մշակույթի հետ կապի մասին¹⁸:

Մյուսները, ինչպես Քելմանը, պնդում են, որ Ջեմբլանն այլևս ոչ այլ ինչ է, քան «ֆանտազիան ճշմարտությունից տարբերելու Քինբոտի պայթյունգիական անկարողության ախտանիշը», և որ «նրանք, ովքեր զարգացնում են զեմբլաներեն միտքը՝ վերլուծելով լեզվի դերանունների բաշխումը, սուրբեկտ-օրբեկտ գործառույթները կամ ժամանակների կառուցվածքը, ևս դրսևորում են խանգարման պես մի բան»¹⁹:

Մի անգամ՝ իր բազմաթիվ երկարատև մենախոսություններից մեկում, Քինբոտն անսպասելիորեն անցնում է ռուսերենի կամ ռուսերենի նման մի լեզվի. «Մի թե նրանք միանգամից կկրակեին ինձ վրա, թե՞ քլորոֆորմացված գիտնականին մաքսանենգ ճանապարհով կվերադարձնեին Ջեմբլա՝ Ռոդնայա Ջեմբլա, որպեսզի կանգնի շլացուցիչ գրաֆինի և դատավորների շարքի առաջ, որոնք ցնծում են իրենց ինկվիզիտորական աթոռներին»²⁰: Անհասկանալի է մնում այն՝ արդյո՞ք «Ռոդնայա Ջեմբլա»-ն այն դեպքերից է, երբ զեմբլաներենն ու ռուսերենը կիսում են նույն բառապաշարը. zemlya (առանց «b») ռուսերեն

¹⁶ Nabokov Vladimir, Pale Fire, p. 81.

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 66:

¹⁸ See Meyer Priscilla, Find What the Sailor Has Hidden. Vladimir Nabokov's Pale Fire. Wesleyan, 1988, էջ 90:

¹⁹ Nabokov Vladimir, Pale Fire, p. 66-67.

²⁰ Նույն տեղում, էջ 96-97:

«հողն» է, իսկ *rodnaya*-ն՝ «հայրենի»: Այն ձևը, որով Քինբոտն աղաղակում է իր հայրենիքի մասին, բացահայտում է իր անձնական ցավը, իսկ օգտագործած արտահայտությունը կասկածելիորեն ռուսերեն է հնչում: Արդյո՞ք իսկական հայրենասերը չի բղավի իր սիրելի տան, իր թագի, իր կորցրած թագավորության մասին զեմբլաներենով: Կամ գոնե մի արտահայտությամբ, որը բնորոշ է միայն իր լեզվին, այլ ոչ թե նրա գահընկեցմանը աջակցողների լեզվին:

Չեմբլաներենի գյուտը բավարար չէր ընթերցողներին ապակողմնորոշելու համար, և Քինբոտը նշում է երկու այլ «լեզուների» առկայությունը՝ «BIC լեզու» և «կոտրված անգլերեն»-ի հատուկ տարբերակը, որն օգտագործում են լրտեսները²¹: BIC հապավումը չի պարզաբանվում, բայց Վերա Նաբոկովայի՝ «Գունատ կրակ»-ի ռուսերեն թարգմանության մեջ BIC նշանակում է «Երկաթե վարագույրի ետևում/Behind the Iron Curtain», թեև անհասկանալի է մնում՝ Խորհրդային Միության²², թե՞ Խորհրդային Միության որևէ երկրի լեզու: Ինչ վերաբերում է «կոտրված անգլերեն»-ին, Քինբոտը մանրակրկիտ ուրվագծում է լեզվով հաղորդակցության բարդ համակարգը Գրադուսի և լրտեսների միջև զեմբլանական գործակալության ներսում. «Ենթադրելով, որ այն ավելի քիչ ուշադրություն կգրավի, քան BIC լեզուն, դավադիրները հեռախոսային խոսակցություններ էին վարում անգլերենով, ավելի ճիշտ՝ կոտրված անգլերենով, մեկ ժամանակաձևով, առանց հոդերի և երկու արտասանությամբ, երկուսն էլ սխալ, օգտագործելով ծածկագրերի երկու տարբեր խմբեր՝ շտաբը, օրինակ, «թագավոր»-ի փոխարեն ասում էր «բյուրո», իսկ Գրադուսն ասում էր «նամակ», և այդ պատճառով մեծանում էր հաղորդակցության դժվարությունը: Ի վերջո, կողմերից յուրաքանչյուրը մոռացել էր մյուսի բառապաշարին վերաբերող որոշ արտահայտությունների իմաստը, այնպես որ արդյունքում նրանց խճճված և թանկարժեք խոսակցությունները նմանվում էին մթության մեջ վանկախաղերի՝ խոչընդոտների հաղթահարման»²²:

Նախկին թագավորի՝ որպես մեծ թարգմանչի ինքնահռչակ կարողությունները ոչնչացնում են ամեն տեսակի հավատ նրա պատմածի ճշմարտացիության հանդեպ: Նրա եսակենտրոն դրդապատճառներն ու թարգմանությունները (ավելի ճիշտ՝ վերաթարգմանությունները) ոչ միայն ճիշտ չեն, այլև անիմաստ են: Քելմանը պնդում է, որ «լեզվական փոխադրման անկատարությունը հիշեցնում է հաղորդակցության թերությունների և «Ես-ի և ուրիշի» անհամեմատելիության մասին»²³: Ամենամեծ սխալը, որ անում է Քինբոտը, Շեքսպիրի «Տիմոն Աթենացի» գրքից հատվածը ճշգրիտ թարգմանելու ձախողումն է, որտեղից Շեյդը, ենթադրաբար, փոխառել է իր բանաստեղծության վերնագիրը: Եթե ծույլ ընթերցողը կարող է անտեսել բազմաթիվ զուգահեռներ և ակնարկ-

²¹ Տես նույն տեղը, էջ 215:

²² Նույն տեղում, էջ 215:

²³ Նույն տեղում, էջ 68:

ներ Շեքսպիրի վերջին ու անավարտ պիեսի և Շեյդի վերջին բանաստեղծության միջև, գրականագետի ու քննադատի ուշադրությունից չի կարող վրիպել այդ կապը: «Տիմոն Աթենացի»-ի գեմբլաներն տարբերակը Քինբոտի կյանքի կարևորագույն պահերից է պալատից փախչելու և մեկնաբանության վրա աշխատելիս: Այդուհանդերձ, Քինբոտը գաղափար չունի Շեյդի բանաստեղծության և Շեքսպիրի պիեսի միջև կապի մասին: Չունենալով գրադարան, որպեսզի առանձնանա «ամայի փայտե տնակում», նա ունի միայն Շեքսպիրի պիեսի իր օրինակը գեմբլաներենով և իրեն նեղություն չի տալիս պատասխաններ փնտրելու: «Այն ամենը, ինչ ունեմ ինձ հետ, «Տիմոն Աթենացու» մի փոքրիկ գրպանային հրատարակություն է, այն էլ՝ գեմբլաներենով: Այն, անշուշտ, չի պարունակում որևէ բան, որը կարող է համարվել «Գունատ կրակ»-ի համարժեքը: Այսպիսով Քինբոտի անվստահելի հիշողությունը դառնում է նրա գրադարանը: «Ես ստիպված եմ արագ մեջբերման նպատակով այս հատվածը վերաթարգմանել անգլերեն արձակի՝ Տիմոնի գեմբլաներեն բանաստեղծական տարբերակից, որը, հուսով եմ, բավականաչափ մոտ է տեքստին կամ գոնե հավատարիմ է դրա ոգուն»²⁴: Սա դասական տեքստի բավարար մոտարկում է, և այն հանգեցնում է Շեյդի վերջին ստեղծագործության իբր գիտական հրատարակությանը, այն հատվածը, որը անգլերենից գեմբլաներեն է թարգմանել Քինբոտի քեռին՝ Կոնմալը, այժմ գեմբլաներենից անգլերեն է թարգմանվում նրա անխոնջ զարմիկի կողմից: Քինբոտի տարբերակի անճշտությունները ստուգելու լավագույն միջոցը երկու բանաստեղծություններն էլ կարդալն է՝ Շեքսպիրի բնօրինակը և Քինբոտի կողմից Կոնմալի թարգմանության վերաթարգմանությունը, ճիշտ այնպես, ինչպես Քինբոտը լիահույս է, որ ընթերցողը կկարդա Շեյդի բանաստեղծությունը և նրա մեկնաբանությունը՝ կողք կողքի: Ստորև Քինբոտի վերաթարգմանված տարբերակն է.

«Արևը գող է. գայթակղում է ծովին և թալանում այն:

Լուսինը գող է. գողանում է իր արծաթափայլ լույսը արևից:

Ծովը գող է. լուծարում է լուսինը»²⁵:

Սա Շեքսպիրի բնագրային տեքստն է «Տիմոն Աթենացու» չորրորդ ակտից:

«Արևը գող է և իր գրավչությամբ

Թալանում է հսկայական ծովը, լուսինը հանճարեղ գող է,

Եվ իր գունատ կրակը նա խլում է արևից.

Ծովը գող է, որի հեղուկի հոսքը լուծում է

Լուսինը և դարձնում աղի արցունքներ»²⁶:

Այսպիսով, «գողը» գերազանցում է իրեն՝ «ձգտելով վերահղել Շեյդի հանճարի ճառագայթները՝ լուսավորելու իր սեփական գեմբլանյան իդիլիան»²⁷:

²⁴ Նույն տեղում, էջ 79-80:

²⁵ Նույն տեղում, էջ 80:

²⁶ Նույն տեղում, էջ 439-443:

²⁷ **Glynn Michael**, Vladimir Nabokov: Bergsonian and Russian Formalist Influences in His Novels, New

Որոշ քննադատներ նշում են, որ «Նաբոկովի դեպքում, որի բոլոր պշխատանքներում կա արտոբի և պատկանելության խնդիրը, թե՛ թեմատիկ և թե՛ ռազմավարական առումով, հումորը մոդեռնիստական դեր է խաղում»²⁸: Քիմբոտի անճշտությունները շեքսպիրյան ոտանավորները թարգմանելիս չեն խանգարում նրան ծաղրելու մյուսներին, ովքեր սխալ են թարգմանել թագուհի Դիզայի անգլերեն նամակը՝ գրված իր բանտարկված ամուսնուն: Այս թարգմանությունները հետաքրքիր կերպով հիշեցնում են Նաբոկովի հիշողությունները սեփական հուշագրությունների զանազան տարբերակները կազմելու մասին. գրելով իր կենսագրությունը անգլերեն *Conclusive Evidence* (1951), այնուհետև այն ռուսերեն թարգմանելով («Այլ ավեր», 1954)՝ նորից թարգմանում է այն ռուսերենից անգլերեն *Speak Memory* (1967): Նաբոկովը նկարագրում է այն դժվարությունները, որոնց հանդիպել է վերջնական տարբերակը կազմելիս. «Պարզվեց, որ ռուսական վերափոխման այս վերասանգլերենացումը, ինչն էլ սկզբանե ռուսերեն հիշողությունների անգլերեն վերապատմումն էր, դիվային խնդիր էր, բայց որոշ չափով մխիթարեց ինձ այն միտքը, որ նման բազմակի կերպարանափոխությունը, որը ծանոթ է թիթեռներին, նախկինում ոչ մի մարդու կողմից չէր փորձարկվել»²⁹: Նաբոկովը գրում է, որ «սպազմատիկ ցատկերի միջոցով մի լեզվից մյուսին անցնելու գործընթացը առաջացնում է մի տեսակ հոգեկան ասթմա»³⁰:

Իրենց շրջապատում մշտապես կորած և հաղորդակցման անհրաժեշտ հատություններ չունեցող կերպարների միջոցով Նաբոկովն անդրադառնում է անհաջող և անցանկալի արտագաղթի խնդրին: Ռուս գրողը կարեկցում է իր հայրենակիցներին՝ պատկերելով նրանց ներքին պայքարը, նույն պայքարը, որն առեղծված է մնում նրանց համար, ովքեր երբեք չեն զգում մշտական տուն չունենալու անորոշությունը: Նաբոկովի անձնական նամակագրությունը որոշակի լույս է սփռում այն բանի վրա, թե որքան հակասական և անվստահ էր նա իրեն զգում որպես ամերիկացի գրող, և սրանք նույն անապահովություններն են՝ գուցե ինչ-որ չափով չափազանցած, որոնք նա փոխանցում է իր հերոսներին: Լեզուն դառնում է մոլուցք, որը Նաբոկովը որպես պոլիգլոտ փոխանցում է իր կերպարներից շատերին, այդ թվում՝ Պնինին և Քիմբոտին: Աքսորված գրողների մասին իր ուսումնասիրության մեջ Թաքերը խոսում է այդ մասին. «Երբ գրողն սկսում է գրել իր նոր երկրի որդեգրած լեզվով, նա կարող է ասել, որ հասել է իր արտոբի ավարտին, որ այժմ իրեն կապում է նոր ինքնության հետ, մի բառի, որն այլևս օտար չէ իրեն: Այս առումով գրողը դուրս է գալիս արտոբի սահմաններից, երբ ընդունում է նոր լեզվի տունը»³¹:

York, 2007, p. 83.

²⁸ **English James F.**, *Modernist Joke-Work: Pale Fire and the Mock Transcendence of Mockery*, *Contemporary Literature* 33, 1992, p. 77.

²⁹ “Speak Memory”: *An Autobiography Revisited*, New York, 1999, p. 12-13.

³⁰ **Nabokov Vladimir**, *Selected Letters 1940-1977*, Harvest Books, 1990, p. 42.

³¹ **Tucker Martin**, *Literary Exile in the Twentieth Century: an Analysis and Biographical Dictionary*, New York, 1991, p. 23.

Մակայն պրոֆեսիոնալ անգլերենով գրելուց հետո Նաբոկովը ոչ միայն չի դադարում ռուսերեն գրել, այլև ընդունում է այն փաստը, որ իր պարտականությունները կրկնապատկվել են: Իր ողջ կարիերայի ընթացքում նա շարունակում էր մտածել, թե ինչպես կընկալվեն իր վեպերը ռուս ընթերցողի կողմից, ինչպես նաև այն մասին, թե ինչպես իր անգլախոս լսարանը կմեկնաբանի Ռուսաստանի մասին բազմաթիվ ակնարկները և հղումներն իր գործերում: Բոժուրը գրում է. «Նաբոկովի համար բավարար չէր ռուսերենից և Ռուսաստանից հրաժարվելու ցանկությունը՝ հիմնավորելով իր հավատարմությունը այն պատճառաբանությամբ, որ առաջինը ռուսերենն է դավաճանել իրեն»³²:

АМАЛИЯ СОГОМОНЯН – Язык как идентичность в романе Владимира Набокова «Бледный огонь». – Цель статьи – представить язык как часть идентичности с помощью главного героя Кинбота в романе Владимира Набокова «Бледный огонь». Россия и русский язык не покидали Набокова на протяжении всей его жизни. Русский язык является неотъемлемой частью его личности как писателя. Однако многие согласны с тем, что Набоков «отвергал посыл лингвистического детерминизма о том, что наш язык определяет наш мир» и утверждал, что «мы мыслим вне всякого языка». В одном из интервью Набоков прокомментировал тему языка: «Я не думаю ни на каком языке. Я мыслю образами». Каждая буква алфавита имеет определенный цвет и оттенок, компоненты, которые помогают создавать образы в сознании. Это явление переключается с идеями французского символизма, в частности с поэтикой синестезии Шарля Бодлера. Эта связь между языком и воображением является ключевой концепцией в творчестве Набокова, которая помогает нам по-новому оценить беспокойные моменты жизни набокловских персонажей, прежде чем они отправятся в путешествие, во время которого они должны проникнуть в прошлое, чтобы понять настоящее.

Ключевые слова: *Набоков, Кинбот, зембланский язык, идентичность, Зембла, Джон Шейд, ломаный английский, язык ВИС, ретрансляция, Шекспир, Тимон Афинский*

AMALYA SOGHOMONYAN – Language as Identity in Vladimir Nabokov's "Pale Fire". – The aim of the article is to present language as a part of identity with the help of Kinbot, the main character Kinbot in Vladimir Nabokov's novel "Pale Fire". Russia and the Russian language did not leave Nabokov throughout his life. The Russian language is an integral part of his identity as a writer. However, many agree that Nabokov "rejected the premise of linguistic determinism that our language defines our world" and asserted that "we think outside of any language". In one of the interviews, Nabokov commented on the topic of language: "I do not think in any language. I think in images." Each letter of the alphabet has a specific colour and hue, as well as the components that help to create images in the mind. This phenomenon echoes the ideas of French symbolism, particularly Charles Baudelaire's poetics of synaesthesia. This connection between language and imagination is a key concept in Nabokov's work that helps us re-evaluate the troubled moments in the lives of Nabokov's characters before they embark on a journey where they must get to the past to make sense of the present.

Keywords: *Nabokov, Kinbote, Zemblan language, identity, Zembla, John Shade, broken English, BIC language, retranslation, Shakespeare, Timon of Athens*

³² Beaujour Elizabeth Klosty, *Alien Tongues: Bilingual Russian Writers of the "First" Emigration*, Cornell, 1989, p. 42.